कक्षा ९ को अन्तिम परीक्षाको नमुना प्रश्नपत्र १

उत्तरकुञ्जिका

पूर्णाङ्क ७५ · ३ घण्टा

अङ्क विभाजनमा दिइएका बुँदाका आधारमा अङ्क दिनुहोस्। फरक शब्दमा लेखिएको भए पनि उही कुरा भनेको उत्तर सही मानिन्छ।

पाठ्यक्रम विकास केन्द्रको विशिष्टीकरण तालिका 2080, कक्षा 9–10, अनिवार्य नेपाली अनुसार साइन्स प्लेग्राउन्डले तयार पारेको अभ्यास प्रश्नपत्र, आधिकारिक प्रश्नपत्र होइन।

शब्दार्थ — २ अङ्क

१. [२]

समूह ‘क’	समूह ‘ख’
वैभव	धनसम्पत्ति, शोभा र ऐश्वर्य
जिज्ञासा	कुनै कुरा जान्ने इच्छा
आँत	शरीरको भित्री भाग, आन्द्रो
पल्टन	सेना, फौज

बाँकी दुई अर्थ (गहिरिएर सोच्नु; मनको अवस्था) कुनै शब्दसँग मिल्दैनन्।

अङ्क विभाजन

- प्रतिजोडा ०.५ का दरले वैभव र जिज्ञासाको अर्थ सही जोडा मिलाएमा।
- प्रतिजोडा ०.५ का दरले आँत र पल्टनको अर्थ सही जोडा मिलाएमा।

शब्द पहिचान — २ अङ्क

२. [२]

क. शीतल
ख. उक्लिन्छिन्
ग. हुल
घ. उत्तर (एउटा दिशा; प्रश्नको जवाफ)

अङ्क विभाजन

- प्रतिशब्द ०.५ का दरले ‘शीतल’ र ‘उक्लिन्छिन्’ सही लेखेमा।
- प्रतिशब्द ०.५ का दरले ‘हुल’ र ‘उत्तर’ सही लेखेमा।

वाक्य रचना — २ अङ्क

३. [२]

- **टुक्का: घुँडा टेक्नु** (हार मान्नु): बलियो विपक्षीसँग दुई गोल खाए पनि हाम्रो टोलीले घुँडा टेकेन र खेल बराबरीमा टुङ्ग्यायो।
- **अनुकरणात्मक शब्द: झमझम** (पानी लगातार परेको आवाज वा अवस्था): हिजो राति झमझम पानी परेकाले आज खोला धमिलो भएर बगेको छ।

अङ्क विभाजन

- ‘घुँडा टेक्नु’ टुक्का पहिचान गरी अर्थ खुल्ने गरी फरक वाक्यमा प्रयोग गरेमा।
- ‘झमझम’ अनुकरणात्मक शब्द पहिचान गरी अर्थ खुल्ने गरी फरक वाक्यमा प्रयोग गरेमा।

शुद्ध शब्द पहिचान — २ × ०.५ = १

क. (ii) प्रशासन

ख. (iii) वातावरण

वाक्य सम्पादन — २ अङ्क

ख. भाइ र बहिनी बिहानै बजारतिर गए। [२]

अङ्क विभाजन

- प्रतिशुद्धि ०.५ का दरले ‘भाई’ लाई ‘भाइ’ (ह्रस्व) र ‘बहिनि’ लाई ‘बहिनी’ (दीर्घ) बनाएमा।
- प्रतिशुद्धि ०.५ का दरले ‘बजार तिर’ लाई जोडेर ‘बजारतिर’ लेखेमा र अन्त्यमा अल्पविरामको ठाउँमा पूर्णविराम (।) राखेमा।

Science Playground, काटुन्जे, भक्तपुर
विद्यार्थीसहित भ्रमणको समय लिन: https://science-playground.com/booking

पदवर्ग पहिचान

३ अङ्क

५. **[३]**

शब्द	पदवर्ग
हामी	सर्वनाम
पुराना	विशेषण
सुनाउनुहुन्छ	क्रियापद
खुब	क्रियायोगी
अनि	संयोजक
ठुलाले	नाम (विशेषण ‘ठुलो’ यहाँ ठुला मान्छेका अर्थमा ‘ले’ विभक्ति लिएर नामको काम गरेको छ: पदवर्ग विचलन)

अङ्क विभाजन

- प्रतिशब्द ०.५ का दरले ‘हामी’ र ‘पुराना’ को पदवर्ग सही पहिचान गरेमा।
- प्रतिशब्द ०.५ का दरले ‘सुनाउनुहुन्छ’ र ‘खुब’ को पदवर्ग सही पहिचान गरेमा।
- प्रतिशब्द ०.५ का दरले ‘अनि’ र ‘ठुलाले’ को पदवर्ग सही पहिचान गरेमा।

शब्दनिर्माण

२ × २ = ४

क. **[२]**

उपसर्ग लागेका शब्द	निर्माण प्रक्रिया
सुव्यवस्थित	सु + व्यवस्थित
अनुचित	अन् + उचित

प्रत्यय लागेका शब्द	निर्माण प्रक्रिया
ऐतिहासिक	इतिहास + इक
लेखक	लेख् + अक
इच्छुक	इच्छा + उक

(प्रत्यय लागेका शब्दमध्ये कुनै दुई।)

अङ्क विभाजन

- प्रतिशब्द ०.५ का दरले उपसर्ग लागेका दुई शब्द पहिचान गरी निर्माण प्रक्रिया सही देखाएमा।
- प्रतिशब्द ०.५ का दरले प्रत्यय लागेका दुई शब्द पहिचान गरी निर्माण प्रक्रिया सही देखाएमा।

ख. **[२]**

- समस्त शब्द: **आमाबुबा** → आमा र बुबा (द्वन्द्व समास)।
- विग्रह पदावली: **पूजाको कोठा** → पूजाकोठा (तत्पुरुष समास)।
- द्वित्व: **घर घर** → घर + घर (पूर्ण द्वित्व); **छेउछाउ** → छेउ + छाउ (परिवर्तित द्वित्व: ‘छेउ’ बदलिएर ‘छाउ’ भई दोहोरिएको, ‘छाउ’ को छुट्टै अर्थ छैन)।

अङ्क विभाजन

- प्रतिशब्द ०.५ का दरले एउटा समस्त शब्दको सही विग्रह र एउटा विग्रह पदावलीको सही समस्त शब्द बनाएमा।
- प्रतिशब्द ०.५ का दरले द्वित्व भएर बनेका दुई शब्द पहिचान गरी निर्माण प्रक्रिया सही देखाएमा।

काल र पक्ष

२ अङ्क

७. मिङ्मा बिहान बर्गैंचामा पानी हाल्दै थियो। ऊ गाईलाई घाँस दिँदै थियो। ऊ भाइलाई पढ्न सघाउँदै थियो। साँझ ऊ बुबासँग बजार जाँदै थियो। **[२]**

अङ्क विभाजन

- प्रतिवाक्य ०.५ का दरले पहिलो र दोस्रो वाक्य अपूर्ण भूतमा सही परिवर्तन गरेमा।
- प्रतिवाक्य ०.५ का दरले तेस्रो र चौथो वाक्य अपूर्ण भूतमा सही परिवर्तन गरेमा।

भाव र अर्थ

२ अङ्क

८. **क. पानीको सदुपयोग** **[२]**

धारा खोलेर दाँत माझ्दा बिचमा धारा बन्द गर्नुहोस्। भाँडा धोएको पानी करेसाबारीका बिरुवामा हाल्नुहोस्। चुहिने धारा देखे तुरुन्तै वडा कार्यालयमा खबर पुऱ्याउनुहोस्। खानेपानीको मुहान वरिपरि फोहोर नफाल्नुहोस्।

ख. मेरा साथीहरू बिहान सबैरै उठ्छन्। उनीहरू हरेक दिन विद्यालय हिँडेर आउँछन्। उनीहरू पढाइमा निकै मिहिनेती छन्। उनीहरू खाजाको समयमा फुटबल खेल्छन्।

Science Playground, काटुन्जे, भक्तपुर
विद्यार्थीसहित भ्रमणको समय लिन: https://science-playground.com/booking

अङ्क विभाजन

- प्रतिवाक्य ०.५ का दरले क: शीर्षकसहित आज्ञार्थका फरक क्रियापद प्रयोग गरेका पहिला दुई वाक्य लेखेमा; ख: पहिला दुई वाक्य बहुवचनमा सही परिवर्तन गरेमा।
- प्रतिवाक्य ०.५ का दरले क: आज्ञार्थका फरक क्रियापद प्रयोग गरेका अर्का दुई वाक्य शुद्ध रूपमा लेखेमा; ख: अर्का दुई वाक्य बहुवचनमा सही परिवर्तन गरेमा।

वाक्यान्तरण ४ अङ्क

९. क. आमाले बजारबाट तरकारी ल्याएर खाना पकाउनुभयो। **[४]**

ख. विद्यार्थीद्वारा चित्र कोरियो।

ग. आमा बच्चालाई दुध पिलाउनुहुन्छ।

घ. आफू हरेक बिहान चौरमा दौडिन्छ।

अङ्क विभाजन

- क: दुई वाक्यलाई 'ल्याएर' जस्तो असमापिका क्रियाले जोडी एउटै वाक्य बनाएमा।
- ख: कर्ताको 'ले' हटाई 'द्वारा' लगाएर कर्मअनुसारको क्रिया (कोरियो) लेखेमा।
- ग: गराउने कर्ता थपी पुरानो कर्तामा 'लाई' लगाएर प्रेरणार्थक क्रिया (पिलाउनुहुन्छ) लेखेमा।
- घ: 'म' को सट्टा 'आफू' राखी धातुमा '-इ' थपेर अन्य पुरुष एकवचनको क्रिया (दौडिन्छ) लेखेमा।

भाषिक संरचना पहिचान र प्रयोग ४ अङ्क

१०. क. आजभोलि सहरका धेरै घरमा करेसाबारी छ। **[४]**

ख. 'भान्छाबाट': अपादान कारक, पञ्चमी विभक्ति (बाट)।

ग. उद्देश्य: मेरी साथी अञ्जुकी आमा; विधेय: हरेक बिहान छतमा बिरुवा गोड्नुहुन्छ।

घ. छतमा घाम राम्रोसँग लाग्ने भएकाले बिरुवा छिटो हुर्कन्छन्।

अङ्क विभाजन

- क: 'छैन' लाई 'छ' बनाई वाक्य करणमा बदलेमा।
- ख: प्रत्येक ०.५ का दरले अपादान कारक र पञ्चमी विभक्ति दुवै लेखेमा।
- ग: प्रत्येक ०.५ का दरले उद्देश्य (मेरी साथी अञ्जुकी आमा) र विधेय (बाँकी अंश) सही छुट्याएमा।
- घ: 'त्यसैले' हटाई 'लाग्ने भएकाले' जस्तो असमापिका रूपले जोडेर एउटै मुख्य क्रियापद भएको सरल वाक्य बनाएमा।

बोध प्रश्नोत्तर ४ अङ्क

११. क. मिथिला चित्रकला बिहे, छठ र तिहार जस्ता अवसरमा कोरिन्छ। **[४]**

ख. पहिले चित्रका रङ घरमै बनाइन्थ्यो: बेसारबाट पहेँलो, कोइलाबाट कालो र फूलबाट रातो।

ग. माटोको भित्ता केही वर्षमा भत्किने र भित्ताको चित्र त्यहीँ सीमित रहने भएकाले कला धेरै टाढासम्म पुऱ्याउन सुनैनाले कागज र कपडामा चित्र बनाउन थालिन्।

घ. कागज र कपडामा बनाएका चित्र काठमाडौँका पसलदेखि विदेशसम्म पुग्छन्, जसले कलालाई धेरै टाढासम्म चिनाएको छ र कलाकारलाई आम्दानी पनि दिएको छ। गाउँका युवती सिक्न आउन थालेकाले कला अर्को पुस्तासम्म पनि सर्दै छ। यसरी पुरानो कला नमासिई जोगिन्छ।

अङ्क विभाजन

- क: बिहे, छठ र तिहार जस्ता अवसर लेखेमा।
- ख: बेसार, कोइला र फूलबाट रङ बनाइने कुरा लेखेमा।
- ग: भित्ता भत्किने र कला टाढासम्म पुऱ्याउने कारण लेखेमा।
- घ: कला टाढासम्म पुग्ने र नयाँ पुस्ताले सिक्ने कुरालाई आधार बनाएर फाइदा पुष्टि गरेमा।

निर्देशित रचना ४ अङ्क

१२. क. जमुनाको पुल **[४]**

बाजुराको एउटा सानो गाउँ थियो। गाउँका केटाकेटीको विद्यालय भने खोलापारि थियो। खोला तर्न काठको एउटा साँघु मात्र थियो।

एक वर्ष बर्खामा ठुलो बाढी आयो र साँघु बगायो। कक्षा आठकी जमुना र उसका साथी हप्तौँसम्म विद्यालय जान पाएनन्। जमुना दिनहुँ खोलाको किनारमा उभिएर पारिको विद्यालय हेर्थी।

एक दिन उसले सोची, 'रोएर पुल बन्दैन, कसैलाई त भन्नैपर्छ।' उसले साथीहरूलाई जम्मा गरी गाउँपालिकालाई पुलका लागि निवेदन लेखी। सबै विद्यार्थीले त्यसमा सही गरे। वडाध्यक्षले निवेदन गाउँपालिकामा पुऱ्याइदिए। गाउँलेले पनि ढुङ्गा बोक्ने र खाडल खन्ने काममा श्रमदान गर्ने वचन दिए।

Science Playground, काटुन्जे, भक्तपुर
विद्यार्थीसहित भ्रमणको समय लिन: https://science-playground.com/booking

अर्को हिउँदमा खोलामाथि झोलुङ्गे पुल बन्यो। उद्घाटनको दिन वडाध्यक्षले जमुनालाई नै फित्ता काट्न लगाए। अब बर्खामा पनि गाउँका केटाकेटी हाँस्दै विद्यालय जान थाले।

शिक्षा: समस्या देखेर हार मान्नुभन्दा मिलेर सही बाटोबाट आवाज उठाए सानो मान्छेले पनि ठुलो काम गर्न सक्छ।

ख. विद्यालयमा मोबाइल फोन

रोजिना: प्रबिन, विद्यालयले कक्षामा मोबाइल ल्याउन नपाइने नियम बनाएको थाहा पायौ?

प्रबिन: पाएँ। मलाई त त्यो नियम ठिक लागेन। मोबाइलबाट त हामी धेरै कुरा सिक्न सक्छौँ नि।

रोजिना: सिक्न त सकिन्छ, तर कक्षामा धेरैजसो साथी खेल र भिडियोमै भुल्छन्। अघिल्लो हप्ता गणितको कक्षामा आधाजसोको ध्यान मोबाइलमा थियो।

प्रबिन: त्यो कुरा साँचो हो। तर घर टाढा हुने साथीले छुट्टीपछि आमाबुबालाई फोन गर्नुपर्छ।

रोजिना: त्यसका लागि त कार्यालयमा फोन छ। फेरि, मोबाइल हराउने र फुट्ने डर पनि हुन्छ।

प्रबिन: त्यसो भए कम्प्युटर कक्षामा शिक्षकको निगरानीमा इन्टरनेट चलाउन दिए राम्रो होला।

रोजिना: हो, त्यो उपाय उत्तम हुन्छ। सिक्ने काम पनि हुन्छ, ध्यान पनि भड्किँदैन।

प्रबिन: ठिक छ, भोलि कक्षा प्रतिनिधिका रूपमा म यही सुझाव प्रधानाध्यापकलाई दिन्छु।

अङ्क विभाजन

- क: बुँदाका आधारमा कथाको आदि, मध्य र अन्त्य क्रमैसँग मिलाई उपयुक्त शीर्षक दिएमा; ख: पात्रका नाम र सम्बोधनसहित विषय प्रवेश गराएमा।
- क: जमुनाको समस्या, विचार र गाउँलेको साथलाई घटनाका रूपमा मौलिक ढङ्गले प्रस्तुत गरेमा; ख: नियमका पक्ष र विपक्षका कुरा पालैपालो तर्कसहित आएमा।
- क: पुल बनेको परिणाम र शिक्षा स्पष्ट रूपमा देखाएमा; ख: संवाद स्वाभाविक भई सुझावसहित निष्कर्षमा टुङ्गिएमा।
- दुवैमा: वाक्य गठन, वर्णविन्यास, लेख्य चिह्न र पदसङ्गति शुद्ध भएमा।

व्यावहारिक लेखन ४ अङ्क

१३. क. [४]

मिति: २०८३।०८।१२

श्रीमान् वडाध्यक्षज्यू
वडा नं. ४ को कार्यालय
भीमदत्त नगरपालिका, कञ्चनपुर

विषय: सार्वजनिक धारा मर्मत गरिदिने सम्बन्धमा।

महोदय,

उपर्युक्त सम्बन्धमा यस वडाको हरियाली टोलमा रहेको सार्वजनिक धारा पन्ध्र दिनदेखि बिग्रिएको छ। धाराको टुटी फुटेकाले दिनभरि पानी खेर गइरहेको छ र वरिपरि हिलो जमेको छ। टोलका चालिस घरले यही धाराबाट खानेपानी लिने गरेकाले अहिले बिहानै खोलासम्म पुगेर पानी ल्याउनुपरेको छ। धाराको टुटी फेरी र पाइप मर्मत गरी खानेपानीको समस्या छिटो समाधान गरिदिनुहुन टोलवासीका तर्फबाट विनम्र अनुरोध गर्दछु।

निवेदक
(दस्तखत)
कमल परियार
हरियाली टोल, वडा नं. ४
सम्पर्क: ९८४८xxxxxx

ख.

श्री .....ज्यू,

निमन्त्रणा

यस विद्यालयको तेत्तिसौँ वार्षिकोत्सवका अवसरमा आयोजना गरिएको पुरस्कार वितरण तथा सांस्कृतिक कार्यक्रममा तपाईंको गरिमामय उपस्थितिका लागि हार्दिक निमन्त्रणा गर्दछौँ।

कार्यक्रम

मिति: २०८३।१०।१५, बुधबार
समय: बिहान १० बजेदेखि दिउँसो ३ बजेसम्म
स्थान: विद्यालयको खेलमैदान

दर्शनाभिलाषी	प्रार्थी
विद्यालय परिवार	वार्षिकोत्सव आयोजक समिति
श्री शारदा माध्यमिक विद्यालय, दाङ	संयोजक: शर्मिला चौधरी

अङ्क विभाजन

- क: मिति, पाउनेको पद र ठेगाना, विषय र सम्बोधनसहित निवेदनको आरम्भ गरेमा; ख: सम्बोधन, ‘निमन्त्रणा’ शीर्षक र कार्यक्रमको नामसहित आरम्भ गरेमा।
- क: ‘उपर्युक्त सम्बन्धमा’ बाट मुख्य भाग सुरु गरी समस्या र त्यसको असर स्पष्ट लेखेमा; ख: उपस्थितिका लागि अनुरोधको विनम्र वाक्य लेखेमा।
- क: स्पष्ट अनुरोध र निवेदकको दस्तखत, नाम, ठेगाना र सम्पर्क लेखेमा; ख: मिति, बार, समय र स्थान तथा दर्शनाभिलाषी र प्रार्थी लेखेमा।
- दुवैमा: औपचारिक भाषा, वाक्य गठन, वर्णविन्यास, लेख्य चिह्न र पदसङ्गति शुद्ध भएमा।

बुँदा टिपोट

२ अङ्क

१४. [२]

- प्लास्टिकको झोला सस्तो र हलुका भए पनि सयौँ वर्षसम्म कुहिँदैन।
- फालिएको प्लास्टिकले खोलानाला थुन्छ र गाईवस्तुको ज्यान लिन्छ।
- प्लास्टिक जलाउँदा निस्कने धुवाँ स्वास्थ्यका लागि हानिकारक हुन्छ।
- कपडा वा जुटको झोला बोक्ने, प्लास्टिक फेरि प्रयोग गर्ने र फोहोर छुट्याएर फाल्ने बानी बसाल्नुपर्छ।

अङ्क विभाजन

- प्रतिबुँदा ०.५ का दरले गद्यांशका मुख्य कुरा समेटेका पहिला दुई बुँदा छोटा र स्पष्ट वाक्यमा टिपेमा।
- प्रतिबुँदा ०.५ का दरले गद्यांशका मुख्य कुरा समेटेका अर्का दुई बुँदा छोटा र स्पष्ट वाक्यमा टिपेमा।

सारांश लेखन

३ अङ्क

१५. प्रश्न सोध्ने बानी [३]

विज्ञानका ठुला खोज प्रश्नबाटै भएका हुन्, तर विद्यार्थी हाँसोको डरले प्रश्न सोध्दैनन्। शिक्षक र अभिभावकले प्रश्नको सम्मान गरी सँगै उत्तर खोजे भोलिका वैज्ञानिक जन्मन्छन्।

अङ्क विभाजन

- गद्यांशको मूल भाव (विज्ञान प्रश्नबाट सुरु हुने) समेटेमा।
- समस्या (प्रश्न सोध्ने डर) र समाधान (शिक्षक र अभिभावकले प्रश्नको सम्मान गरी सँगै खोज्ने) समेटेमा।
- करिब एक तृतीयांशमा आफ्नै शब्दमा शुद्ध भाषामा लेखेमा।

बोध उत्तर लेखन

२ × ४ = ८

क. [४]

१. कथाको परिवार कम तलबमा चल्छ; त्यसैले मासु किन्न सक्दैन। मासु नकिन्नुको साँचो कारण पैसाको अभाव हो, तर लोग्नेलाई यो कुरा छिमेकीले थाहा पाउँदा इज्जत जाने डर छ। त्यसैले छोरो त मासु खानै मान्दैन, पूर्वजन्मको वैष्णव रहेछ भनी प्रचार गरिएको थियो। तर साँचो कुरा उल्टो छ: मासु पाएको दिन छोरो भात बढी खान्छ। यो प्रसङ्गले गरिबीभन्दा गरिबी लुकाउनुपर्ने सामाजिक दबाब झन् पीडादायी हुन्छ भन्ने देखाउँछ, र यहीँ लेखकको व्यङ्ग्य छ।

२. माछा किन्न सापटी लिनुपरेको थियो। राति स्वास्नीले ऋण कसरी तिर्ने भनी सोध्दा लोग्ने ओखतीका लागि छुट्याएको पैसाबाट तिर्ने वा अरू कसैसँग पैँचो माग्ने कुरा गर्छ। यसले एउटा रहर पूरा गर्दा अर्को आवश्यकता काट्नुपर्ने परिवारको आर्थिक बाध्यता देखाउँछ। अर्को तलब नआउन्जेल ऋण तिर्न नसकिने भएकाले परिवार महिनाभरि अभावमै बाँच्छ। त्यसैले माछाको स्वादसँगै परिवारले गरिबीको तितो स्वाद पनि चाखेको छ।

अङ्क विभाजन

- १: मासु किन्न नसक्ने अभाव र इज्जत जाने डर लेखेमा।
- १: अभाव लुकाउन झुटो कारण बनाइएको र त्यसमा व्यङ्ग्य भएको कुरा लेखेमा।
- २: ओखतीको पैसा वा अरूको पैँचोबाट ऋण तिर्ने प्रसङ्ग लेखेमा।
- २: एउटा रहर पूरा गर्दा अर्को आवश्यकता काट्नुपर्ने आर्थिक बाध्यता लेखेमा।

ख. [४]

१. प्रज्ञा प्रतिष्ठानमा रहँदा जोशीले गाईजात्रा महोत्सवको प्रवर्धन गरे। त्यसमा तत्कालीन प्रशासकमाथि व्यङ्ग्य गरियो भनेर कार्यक्रम बन्द गराउन दरबारबाट दबाब आयो। तर जोशीले कार्यक्रम बन्द गरेनन्। यसले उनी साहसी र आफ्नो सिद्धान्तमा अडिग व्यक्ति थिए भन्ने देखाउँछ। शक्तिशाली ठाउँबाट दबाब आउँदा पनि उनले कला र अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रतालाई ठुलो ठाने।

२. चीनले नेपाली भाषा पढाउन प्रशिक्षकका रूपमा बोलाएपछि जोशी त्यहाँ गए। उनले आफ्ना विद्यार्थीको सहयोगमा नेपाली विभाग खोले। नियमित रूपमा नेपालीमा समाचार प्रसारण र सांस्कृतिक कार्यक्रम चलाउने प्रबन्ध पनि मिलाए। चीनमै रहँदा उनले अरनिको र भृकुटीबारे खोज गरी नेपालको कला र इतिहास विदेशमा चिनाए। यसरी उनले देशबाहिर पनि नेपाली भाषा र संस्कृतिको सेवा गरे।

अङ्क विभाजन

Science Playground, काटुन्जे, भक्तपुर
विद्यार्थीसहित भ्रमणको समय लिन: https://science-playground.com/booking

- १: गाईजात्राको व्यङ्ग्य र दरबारको दबाबको प्रसङ्ग लेखेमा।
- १: कार्यक्रम बन्द नगर्नुले साहसी र सिद्धान्तमा अडिग स्वभाव देखाउने कुरा लेखेमा।
- २: चीनमा नेपाली भाषा पढाउन गएको र नेपाली विभाग खोलेको कुरा लेखेमा।
- २: नेपालीमा समाचार प्रसारण, सांस्कृतिक कार्यक्रम वा अरनिकोबारेको खोजमध्ये कुनै एक थप काम लेखेमा।

तार्किक उत्तर लेखन

४ अङ्क

१७. मेरो विचारमा कालजितको काम धोका होइन, बुद्धिमानी थियो। राक्षस दिनहुँ एक जना मान्छे खान्थ्यो; डरले गाउँलेले उसलाई आहारा दिने सर्त माने र पछि उसले कालजितकै घर कब्जा गऱ्यो। पूरै गाउँले हतियार लिएर लड्दा पनि हारेका थिए, त्यसैले एउटा सानो केटोले सिधै लडेर जित्न सम्भव थिएन। **[४]**

कालजितले पहिले 'मामा' भनेर राक्षसको भरोसा जित्यो। उसलाई भगवान्कहाँ पठाएर आफ्नो आयु थाहा पायो र आफू सुरक्षित छु भन्ने पक्का गऱ्यो। अनि राक्षसकै कमजोरी, भरोसा र लोभको फाइदा उठाउँदै घरकै तातो फलामले उसको अन्त्य गऱ्यो। यो काम उसले आफ्नो स्वार्थका लागि होइन, गाउँलाई अत्याचारबाट मुक्त गर्न गरेको थियो। राक्षस आफैँ पनि काल आएका मान्छे मात्र खाने नियम मिच्ने अत्याचारी थियो, त्यसैले भगवान्ले पनि उसलाई बचाउनुभएन।

विश्वास जितेर मार्नु सामान्य जीवनमा धोका लाग्न सक्छ, तर लोककथामा कमजोरले शक्तिशाली अत्याचारीलाई बुद्धिले जित्नु प्रशंसाको कुरा मानिन्छ। त्यसैले कालजितको काम बुद्धि, धैर्य र साहसको उदाहरण हो।

अङ्क विभाजन

- कथाको सन्दर्भ (राक्षसको अत्याचार, गाउँलेको हार) र कालजितको काम स्पष्ट रूपमा लेखेमा।
- कालजितको योजना (विश्वास जित्नु, आयु थाहा पाउनु, कमजोरीको फाइदा) लाई आधार बनाएर बुद्धिमानी वा धोका ठहऱ्याउने तर्क दिएमा।
- अर्को पक्षको तर्क (विश्वास जितेर मार्नु धोका जस्तो लाग्नु) केलाई आफ्नो निष्कर्षको पुष्टि गरेमा।
- वाक्य गठन, वर्णविन्यास, लेख्य चिह्न र पदसङ्गति शुद्ध भएमा।

भावविस्तार वा व्याख्या

४ अङ्क

१८. क. प्रस्तुत पङ्क्ति 'कञ्चनजङ्घालाई नियाल्दा' नियात्राबाट लिइएको हो। कञ्चनजङ्घा आधार शिविरसम्मको पैदलयात्रामा लेखकले लालीगुराँस, तमोरको हरियाली र हिमालको भव्यता देखे, तर पहिरो, खस्ने ढुङ्गा, हिमपात र पातलो हावाको जोखिम पनि भोगे। यही अनुभवपछि उनी जीवन नै एउटा यात्रा हो भन्ने निष्कर्षमा पुग्छन्। यात्रामा जस्तै जीवनमा पनि रमाइला दृश्य र कठिन उकाला दुवै आउँछन्। उकालो देखेर फर्किनेले हिमालको फेद देख्न पाउँदैन; कठिनाइ देखेर डराउनेले जीवनको लक्ष्य पनि भेट्दैन। विद्यार्थीले पढाइमा, किसानले खेतीमा र खेलाडीले मैदानमा जोखिम मोलेपछि मात्र सफलता पाउँछन्। त्यसैले धैर्य र साहस लिएर जीवनको यात्रामा अघि बढ्नुपर्छ भन्ने सन्देश यस पङ्क्तिले दिएको छ। **[४]**

ख. प्रस्तुत पङ्क्ति 'व्यक्तित्व विकासमा विद्यालयको भूमिका' पाठमा छिरिङ लामाको वक्तृताबाट लिइएको हो; वक्ताले यसलाई एउटा प्रचलित कथनका रूपमा उद्धृत गरेका छन्। गल्ती गर्दा हामीलाई कुन बाटो ठिक होइन भन्ने थाहा हुन्छ, र अर्को पटक हामी सचेत भएर काम गर्छौं। यसरी गल्तीले शिक्षकले झैँ हामीलाई पाठ सिकाउँछ। गणितको हिसाब गलत भएपछि कहाँ चुकियो भनी खोज्ने विद्यार्थीले त्यो नियम कहिल्यै बिर्सँदैन। तर गल्तीबाट सिक्न हामीले त्यसलाई लुकाउनु होइन, स्विकार्नु र सच्याउनु पर्छ। विद्यालयले पनि गल्ती गर्ने विद्यार्थीलाई लज्जित पार्नुभन्दा सिक्ने मौका दिनुपर्छ। आत्मविश्वासी र असल व्यक्तित्व यसै गरी बन्छ भन्ने सन्देश यस पङ्क्तिले दिएको छ।

अङ्क विभाजन

- पङ्क्तिको सन्दर्भ (पाठ) र शाब्दिक अर्थ खुलाई विषयवस्तु बुझेको देखाएमा।
- पङ्क्तिको भावलाई उदाहरणसहित विस्तार गरेमा।
- पाठको मूल विषयसँग जोडी निष्कर्ष दिएमा।
- वाक्य गठन, वर्णविन्यास, लेख्य चिह्न र पदसङ्गति शुद्ध भएमा।

समीक्षात्मक उत्तर लेखन

७ अङ्क

१९. क. 'आमाको तस्बिर' भूपिनको गद्य कविता हो। यसमा परदेशमा बसेको एउटा छोरा दिदीको फेसबुकमा आमाको फोटो देखेपछि आमालाई सम्बोधन गर्दै आफ्नो पछुतो पोख्छ। कविताको केन्द्रमा घुमिरहेको जाँतो छ। **[७]**

कविताको सुरुमै छोरा भन्छ, आमाले डल्ले जाँतो झैँ आफ्नो उमेर फनफनी घुमाइन् र अँजुलीभरि सपनाको घान हालिन्। जाँतामा अन्न पिँधिएर पिठो बनेझैँ आमाको उमेर, सुख र सपना पिँधिएर छोराको जीवन बन्यो। आमाले छोरालाई पिठिउँमा बोकेर लोरी गाउँदै जाँतो घुमाएको सम्झना यही विम्बले आँखाअगाडि ल्याइदिन्छ। यसरी जाँतो आमाको परिश्रम र त्यागको प्रतीक बनेको छ।

जाँतो एउटै ठाउँमा घुमिरहन्छ; छोराको जीवन पनि परदेशमा एउटै चक्रमा घुमेको छ। ऊ पैसा कमाउँछ, तर त्यो पैसाले आमाको दैलो पोतेनछ, पँधेरोबाट पानी ल्याएनछ। ऊ जीवनको दलदलमा तल, अझ तल भासिँदै जान्छ। कविताको अन्त्यमा फेरि फोटोकै प्रसङ्ग आउँछ, र छोरा आफूलाई 'मानी फुक्लिएको जाँतो' जस्तो भएको बताउँछ। मानी फुक्लिएपछि जाँतो घुम्दैन, काम लाग्दैन; आमाबाट टाढिएको छोरा पनि केन्द्र गुमाएको मान्छे बनेको छ। सुरु र अन्त्यमा एउटै विम्ब आएकाले कविताको संरचना पनि जाँतो जस्तै गोलो बनेको छ।

यसरी जाँतोको विम्बले आमाको त्याग, छोराको पछुतो र वैदेशिक रोजगारीले परिवारमा ल्याएको पीडा तीनैलाई एकै चित्रमा बाँधेको छ। गाउँघरको चिनेको वस्तुबाट गहिरो भाव बोकेकाले कविता सबै पाठकको मन छुने बनेको छ।

Science Playground, काटुन्जे, भक्तपुर
विद्यार्थीसहित भ्रमणको समय लिन: https://science-playground.com/booking

ख. 'नेपाली लोकबाजा' एउटा वस्तुपरक निबन्ध हो। यसमा नेपालका लोकबाजाको इतिहास, वर्ग, विविधता, जीवनमा ठाउँ र महत्त्व क्रमैसँग देखाइएको छ, र अन्त्यमा तिनको संरक्षणको आह्वान गरिएको छ।

निबन्धकारका अनुसार लोकबाजा जन्म, विवाह, मृत्युसंस्कार, चाडपर्व र मेलापातसँग गाँसिएका छन्, त्यसैले यी हाम्रो संस्कृतिको शङ्खनाद गर्ने पहिचान हुन्। पुराण र लिच्छवि कालका अभिलेखमा पनि बाजाको उल्लेख भएकाले यिनको इतिहास लामो छ। हरेक जातिका आफ्नै बाजा छन्, र पन्चेबाजा तथा मादल जस्ता बाजा आज सबैका साझा बनेका छन्। निबन्धकार यसलाई सांस्कृतिक अन्तर्घुलन भन्छन्।

निबन्धको छैटौँ अनुच्छेदबाट स्वर गर्वबाट चिन्तामा सर्छ। हार्मोनियम, गितार र किबोर्ड जस्ता आयातित बाजाको प्रभावले नयाँ पुस्ताको चासो लोकबाजाप्रति घट्दै गएको छ। बजाउने मान्छे घटे बाजा पनि हराउँछन्। यस समस्यालाई निबन्धले लुकाएको छैन, बरु समाधान पनि दिएको छ: चाडपर्व, बिहे र धार्मिक काममा लोकबाजा बज्नुपर्छ, र आधुनिकता अँगाल्दा पनि आफ्नो मौलिकता बिर्सनु हुँदैन।

यो सन्देश आजको समयमा निकै सान्दर्भिक छ। प्रमाणसहितको गम्भीर भाषा र 'लोकजीवनका धुकधुकी' जस्ता भावपूर्ण प्रयोगले निबन्धलाई विश्वसनीय र प्रभावकारी बनाएका छन्। विद्यालयमा लोकबाजा सिकाउने र युवाले तिनलाई रोजगारीसँग जोड्ने हो भने निबन्धको सन्देश व्यवहारमा उत्रन सक्छ। लोकबाजा रहे मात्र हाम्रो पहिचान रहन्छ भन्ने निष्कर्ष नै निबन्धको सबैभन्दा बलियो पक्ष हो।

अङ्क विभाजन

- परिचय: पाठको विधा, लेखक र विषयमा प्रवेश गरेमा।
- विषयवस्तुको ज्ञान: विम्ब वा सन्देशसँग सम्बन्धित मुख्य प्रसङ्ग पाठका आधारमा देखाएमा।
- विश्लेषण: विम्बले वा सन्देशले के बुझाउँछ भनी केलाएर पाठसँग जोडेमा।
- निष्कर्ष: विम्ब वा सन्देशले पाठको मूल भावलाई कसरी सार्थक बनाउँछ भनी निष्कर्ष दिएमा।
- प्रस्तुति: उत्तर आदि, मध्य र अन्त्यको क्रममा अनुच्छेद मिलाएर प्रस्तुत गरेमा।
- मौलिकता: आफ्नै शब्द र तर्कमा, सामाजिक सन्दर्भ जोडेर मौलिक ढङ्गले लेखेमा।
- वाक्य गठन, वर्णविन्यास, लेख्य चिह्न र पदसङ्गति शुद्ध भएमा।

निबन्ध लेखन

७ अङ्क

२०. क. मेरो गाउँको चौतारो **[७]**

मेरो गाउँको बिचमा एउटा पुरानो चौतारो छ। ढुङ्गाले बाँधिएको त्यो चौतारोमा एउटा बर र एउटा पिपलको बोट छन्। गाउँका बुढापाका भन्छन्, यो चौतारो मेरा हजुरबुबाका पालामै बनेको हो।

बिहान घाँस काट्न जानेहरू यहीँ भारी बिसाएर एकछिन सुस्ताउँछन्। दिउँसो घाम चर्को हुँदा बर र पिपलको शीतल छहारीमा बाटो हिँड्ने बटुवा आराम गर्छन्। साँझ परेपछि गाउँका बुढापाका यहीँ भेला भई गफ गर्छन्, र हामी केटाकेटी उनीहरूका पुराना कथा सुन्न आउँछौँ। गाउँका धेरै निर्णय पनि यही चौतारोमा बसेर गरिन्छन्।

मेरा लागि यो चौतारो बाल्यकालको सम्झनाको घर हो। यहीँ मैले साथीसँग गुच्चा खेलेँ, यहीँ बसेर पहिलो पटक कविता पढेँ। दसैँमा यहीँ पिङ हालिन्छ र तिहारमा देउसी भैलोको टोली यहीँबाट सुरु हुन्छ।

तर आजकल चौतारो वरिपरि प्लास्टिकको फोहोर देखिन थालेको छ। गत वर्ष हामी युवा क्लबका सदस्य मिलेर यसको सरसफाइ गर्‍यौँ र वरिपरि नयाँ बिरुवा रोप्यौँ। चौतारो गाउँको साझा सम्पत्ति हो। यसलाई जोगाउनु हाम्रो कर्तव्य हो, किनभने यहीँबाट हाम्रो गाउँको मेलमिलाप र संस्कृति जोगिन्छ।

ख. खेलकुद र स्वास्थ्य

शरीर र मनलाई चुस्त राख्न गरिने शारीरिक क्रियाकलापलाई खेलकुद भनिन्छ। फुटबल, भलिबल, क्रिकेट, दौड, पौडी र कबड्डीदेखि गाउँघरका डन्डीबियो र गुच्चासम्म सबै खेलकुदमै पर्छन्।

नियमित खेलकुदले शरीरका मांसपेशी र हड्डी बलिया हुन्छन्। मुटु र फोक्सोले राम्रोसँग काम गर्छन्, र मोटोपना, मधुमेह तथा उच्च रक्तचाप जस्ता रोगको जोखिम घट्छ। खेल्दा पसिना बग्छ, भोक लाग्छ र राति राम्रो निद्रा पर्छ। खेलकुदले मनलाई पनि स्वस्थ राख्छ: पढाइको तनाव कम हुन्छ र मन प्रसन्न हुन्छ।

खेलकुदले अनुशासन, समूहमा काम गर्ने बानी र हार जितलाई सहज रूपमा लिने क्षमता पनि सिकाउँछ। टोलीमा खेल्दा साथीसँग मिलेर लक्ष्यमा पुग्नुपर्छ। जितेपछि घमण्ड नगर्ने र हारेपछि हरेस नखाने बानी जीवनभरि काम लाग्छ।

आजभोलि धेरै विद्यार्थी मोबाइल र टेलिभिजनमा घण्टौँ बिताउँछन्, र खेल्ने समय घट्दो छ। त्यसैले विद्यालयले हरेक दिन खेलकुदका लागि समय छुट्याउनुपर्छ र अभिभावकले पनि बालबालिकालाई बाहिर खेल्न प्रोत्साहन दिनुपर्छ। स्वस्थ शरीरमा नै स्वस्थ मन बस्छ; त्यसैले खेलकुदलाई दैनिक जीवनको अङ्ग बनाउनुपर्छ।

ग. नेपालमा पर्यटन

घुमफिर, मनोरञ्जन, अध्ययन वा तीर्थका लागि आफ्नो बसोबासको ठाउँ छाडेर अन्यत्र जाने कामलाई पर्यटन भनिन्छ। प्राकृतिक र सांस्कृतिक सुन्दरताले भरिएको नेपाल पर्यटनका लागि संसारकै आकर्षक देशमध्ये एक हो।

संसारको सबैभन्दा अग्लो शिखर सगरमाथासहित आठ हजार मिटरभन्दा अग्ला आठओटा हिमाल नेपालमै छन्। पदयात्रा र पर्वतारोहण गर्न हरेक वर्ष हजारौँ पर्यटक आउँछन्। लुम्बिनी, पशुपतिनाथ, जनकपुर र मुक्तिनाथ जस्ता धार्मिक स्थलले तीर्थयात्रीलाई तान्छन्। चितवन र बर्दियाका राष्ट्रिय निकुञ्ज, फेवा र रारा जस्ता ताल, तथा काठमाडौँ उपत्यकाका मन्दिर र दरबार क्षेत्रले पनि पर्यटकलाई लोभ्याउँछन्।

पर्यटनबाट देशले विदेशी मुद्रा आर्जन गर्छ। होटल, घरबास, पथप्रदर्शक र हस्तकलाका व्यवसायमा धेरै नेपालीले रोजगारी पाउँछन्। गाउँमा घरबास चलाउँदा स्थानीय उत्पादनको बजार पनि बढ्छ।

तर बाटोघाटोको कमी, फोहोर र प्रचारको अभावले पर्यटन क्षेत्रले जति फड्को मार्नुपर्ने थियो, त्यति मार्न सकेको छैन। पर्यटकीय स्थलसम्म सुरक्षित सडक, सफा वातावरण र स्थानीय संस्कृतिको संरक्षणमा ध्यान दिनुपर्छ। हामी नेपालीले पनि आफ्नै देश घुमेर आन्तरिक पर्यटनलाई बढाउन सक्छौँ। सही योजना बने पर्यटन नेपालको समृद्धिको बलियो आधार बन्न सक्छ।

अङ्क विभाजन

- परिचय: शीर्षकअनुसार विषयमा प्रवेश गराउने भूमिका लेखेमा।
- विषयवस्तुको ज्ञान: शीर्षकसँग सम्बन्धित मुख्य कुरा तथ्य वा अनुभवसहित प्रस्तुत गरेमा।
- संयोजन: आदि, मध्य र अन्त्यका अनुच्छेद क्रमैसँग मिलाएर विषयलाई विस्तार गरेमा।
- निष्कर्ष: विषयको सार समेटेर उपयुक्त निष्कर्ष दिएमा।
- प्रस्तुति: कम्तीमा १५० शब्दमा प्रभावकारी शैलीमा प्रस्तुत गरेमा।
- मौलिकता: आफ्नै विचार, अनुभव वा उदाहरणले निबन्धलाई मौलिक बनाएमा।
- वाक्य गठन, वर्णविन्यास, लेख्य चिह्न र पदसङ्गति शुद्ध भएमा।

Science Playground, काटुन्जे, भक्तपुर
विद्यार्थीसहित भ्रमणको समय लिन: https://science-playground.com/booking